

Víra jako kosmický faktor IV

14. 10. 1985

KAZETA 1

STRANA A

... no a ještě několik dalších... No prostě je tam řada theologů u toho. Pak tam byl jeden, snad je to Dán nebo Švéd nebo něco takového. ... Diskutuje se o jeho příspěvku předešlém... No a samozřejmě je to strašně dlouhé, není to možné referovat. Taky je to poučné v tom, že takovíhle velikáni se sejdou a teď vidí, jak to dá práci, aby mluvili jeden k druhému... Je to dost nepovedené, celá ta diskuse, celý ten seminář. A ti theologové tam vystupují velmi často antipaticky, s takovou zaťatostí, nesnaží se vyložit věc, nýbrž drží se takových dogmatických formulek... Na mě to nepůsobilo nejlíp. A Heidegger v tom šlape jako slon v porcelánu. Prostě z celého je jasné, že vůbec neví, o čem je řeč, ačkoli to začíná. Odpusťte, že o tom takhle mluvím, na mě to udělalo velký dojem. Nicméně je to neobyčejně zajímavé. Co říkám, není - Když říkám, že neví o čem, mluví, tak to není samozřejmě tak, že by něco říkal, a nevěděl, co říká. Ale vůbec nemá ponětí o tom, co já si o tom myslím. Tak asi, abych to trochu redukoval.

Tak jsem si myslel, že z půldruhé stránky bych vám poreferoval, o čem tam je řeč, jak to Heidegger zahajuje ten seminář, to cvičení - to jsou staří páni, cvičení je pro studenty - a jak to dělá. Je to poučné po pozitivní i negativní stránce.

Tak tématem je křesťanská víra a myšlení. A ten protokol je mimochodem neautorizovaný, zapsal to jakýsi Helmut Bessling podle svých poznámek a podle paměti. Takže je to nepochybně člověk, který si poznamenával hodně a pamatoval hodně, ale má to takový charakter jako většina knih Hegelových, že je to ze záznamů posluchačů, a tudíž ty názory jsou různé, a když někdo rediguje nějakou tu knihu, kterou neredigoval Hegel sám, vždycky si vybere věci podle své koncepce, takže když čtete třeba *Encyklopedii*, tak v každém vydání to má jiný text, jestli vám to není známo. Takže jsou lepší a horší vydání toho, co Hegel nikdy nenapsal... a desítky různých žáků si to psalo. Takže samozřejmě, když tam najdeme nějakou blbinu, která je na první pohled blbina, tak to může být věc toho, kdo to sepisoval. Ale to celkem není důležité, protože nám nejde teď o pojetí Heideggerovo, o pojetí ... nebo Fuchsovo, ale o tu věc samu. Takže nám to může být putna.

Heidegger začíná tím, že říká: téma je křesťanská víra a myšlení. Občas budu říkat jenom víra, rozumí se tím křesťanská. Oni tam pak diskutují, jestli je taky nějaká jiná víra... Pokud to někde jinde najdeme, tak je to pod

vlivem těchto dvou tradic. Podobně jako Hegel Rádl říká, že filosofie jaksi vznikla a začala vzkvétat ve chvíli, kdy už v Řecku došlo k úpadku. A ten úpadek mimo jiné vidí taky v tom, že upadla víra homérická. Cituje tam Homéra, že modlitby jsou Zevovy svěřenkyně nebo chráněnkyně... prostě mluví o Homérovi jako o výšínách víry, z které došlo k úpadku, a filosofie že vznikla tam, kde ta víra je v úpadku. Čili mluví o víře tam, kde po mém soudu žádná nebyla. Ale to je jiná věc. Takže proti tomu bych měl námitky, ale to je stejně dál, tak to nevadí.

Toto téma, křesťanská víra a myšlení, nelze ztotožnit s otázkou vztahu theologie a filosofie – ačkoli by někdo mohl říct, že se to samo podává –, ale ani s otázkou vztahu mezi Bohem a člověkem. Nelze to ztotožnit, i když to samozřejmě souvisí. Ale Heidegger tam navíc říká, že ta otázka vztahu mezi vírou a myšlením musí být objasněna jako první. Dříve musí být objasněn vztah mezi vírou a myšlením. Čili je to cosi základnějšího, co nezávisí na řešení těch prvních dvou otázek, a naopak řešení těch prvních dvou otázek závisí na tom, jak je vyřešena otázka tato.

První nesnáz, před kterou jsme postaveni, není spjata s obsahem... je formálního rázu. Je spjata s tím, že tématem víra a myšlení se zabýváme tak, že již myslíme. Když je naším tématem víra a myšlení, tak to znamená, že už jak se toho tématu chopíme, už jsme v tom myšlení, už myslíme. Jinak se nemůžeme toho tématu chopit než v myšlení... Tím ovšem sami sebe stavíme jakoby mimo tematické pole. Naším tématem je vztah víry a myšlení, ale to je možné jedině v našem myšlenkovém přístupu. A ten myšlenkový přístup je jakoby vyňat z toho vztahu víry a myšlení. Z tohoto stanoviska myšlení, které stojí už mimo to, co je tématem pojmenováno, vyplývá docela určitá cesta pojednání vedoucí k určitým krokům a zase k tomu, abychom taky určité kroky nedělali. Tak, jak to pojmem, už jsme na jisté dráze, už jsme v jistých kolejích, a jsme zčásti predeterminováni k tomu, jak to budeme řešit. Tím, že jsme tu otázku takhle položili.

Oč jde, jaké to jsou kroky? ... Je to myšlení, které již předem objímá a chce obsáhnout téma „křesťanská víra a myšlení“. Čímž se přesouvá těžiště obsazení tématu k jedné straně, to jest na stranu myšlení. Stavíme se na stranu myšlení. A teď Heidegger tam říká – Je charakteristické, že na tohle hned nikdo nereagoval. Samozřejmě Heidegger měl připraveno, kam to chce dovést. Ale když se vede seminář, tak nikdy nevíte, kde to skončí. Pokud nezavíráte lidem huby... Heidegger se o to silně snaží, aby to měl v ruce... takže dává otázky za jiné, aby si pak sám na ně mohl odpovídat, ale jak uvidíte, tak s jistým zpožděním...

A teď říká: Jsme postaveni jen před tuto nesnáz, anebo ještě před jiné nesnáze? Tím jaksi chce tohleto ukončit... aby uznali, že tohleto je nesnáz. To je naprostá metodická – to je záměr Heideggerův, který mu nevyšel.

Dále: Musíme se při probírání tématu nutně postavit na stranu myšlení? Další věc. Problematizuje kus toho, co řekl sám, a jaksi umožňuje přítomným teologům, aby řekli: ne, my se můžeme právě postavit na pozici víry a z pozice víry... To jim chce umožnit. Proč, to je z dalšího jasné. Totiž kdyby tomu tak bylo, tak by udělali krok - to je jako v šachu, že - který by Heidegger výborně zhodnotil. Totiž Heidegger chce do víry strčit kus myšlení, aby víra v sobě měla myšlení... Proto říká: Musíme se při probírání tématu víry nutně postavit na stranu myšlení? A hned strká ještě dál, až nehorázně: Není víra také jakýmsi druhem myšlení?

No a teď se tam přihlašuje jakýsi Köster (?) a říká, že se mu nezdá, že by nutně muselo dojít k takovému posunu těžiště. Je vám jasné, že vůbec nereaguje na tyhle tři otázky, které tam Heidegger říká, ale na to, co bylo předtím. Potřeboval kus času, aby si rozmyslel, na co tedy bude reagovat. Nezdá se mu... a jak to formuluje: že by muselo dojít k posunu těžiště. On nevyklučuje to, co říkal Heidegger. On připouští, že když učiníme svým tématem vztah víry a myšlení, můžeme to učinit jenom v myšlení... Proti tomu se nikdo neozval, ani potom, ... to jim nenapadne. On připouští celou tu strukturu, kterou tady Heidegger načrtl, ale přesto říká, že se mu nezdá, že by muselo dojít k takovému posunu těžiště. Vždyť přece můžeme věříce myslet. Čímž tedy neřeší absolutně nic. ... že to nemusí být vždycky jenom tak, že se toho tématu chápeme ve svém myšlení, a tudíž myšlení má převahu. Čili když se toho chápeme v myšlení, tak se toho můžeme chápat zároveň ve víře. ...

No a Heidegger tam tuší zradu, přestože to bylo nic moc, žádná velká puma to nebyla přichystaná, tak okamžitě tu námitku přeformuluje, aby ji zbavil té možné razantnosti. Říká: Mínete tedy, že víra nevyklučuje myšlení. ... Ale měl na mysli, že se tím tématem můžeme zabývat tak, že věříce myslíme nebo myslíme věříme. ... To sice je v tom obsaženo, ale je to neobyčejně ochuzené. A hned ještě sám si je vědom, že i když... To je sofisma. ... Způsob, jak někomu strčit do bot něco, co tam původně vůbec neměl. ... což skutečně je jedna složka toho, co tam ten Köster říkal. ... Jenomže nikdy není řečeno, že když se dvě věci nevyklučují, tak že musí být stejné, nebo že aspoň musí mít společného jmenovatele. ... Ale Heidegger okamžitě přechází... proč tedy víra nevyklučuje myšlení... jenže to není jediná možnost, jak nevyklučovat myšlení. Praxe taky nevyklučuje myšlení, a není myšlením... Příklad - a našli bychom celou řadu.

... Tohle Heidegger dělá velmi rád v diskusích, že řekne něco silně, čímž přiměje lidi, aby v duchu oponovali. A pochopitelně, když něco slyšíte na první poslech a v duchu oponujete, tak v tom chvatu, poněvadž on mluví furt dál, ani nemůžete pořádně kontrolovat, co jste proti tomu naformulovali. Čili to první, čeho se přidržíte v duchu, je to, co je nejvíc nasnadě. Heidegger okamžitě v dalším kroku udělá to, že couvne od toho, co je nejvíc nasnadě, čímž vás přivede do těžké situace, takže to, co proti

tomu máte, tím vás oslabil, tak už to nemáte. Tím jste získáni pro tu jeho pozici. To je vlastně rétorická metoda, to je řečnický trik.

[24:00] Takže říká: „Snad se opravdu prokáže, že víra je také druhem myšlení.“ A z toho couvne – poněvadž to je prostě: víra je myšlení. ... Tím by se celý problém smrskl neuvěřitelným způsobem. Pak by vlastně formálně to téma bylo, jaký je vztah mezi psem a šelmami psovitými. Poněvadž vztah mezi vírou a myšlením by byl mezi určitým druhem myšlení a myšlením vůbec. Je evidentní, že to Heidegger řekl právě proto, aby vyprovokoval tu neproověřenou první reakci, a ihned ji zbavuje zubů tím, že řekne další větu: „Snad přece je něco, co je víře i myšlení společné.“ Takže ne že je víra druhem myšlení, nýbrž že je něco, co je víře a myšlení společné. Což je samozřejmě možné i tehdy, když víra není druhem myšlení. Jen tak příklad, co by víře a myšlení mohlo být společné: no že oboje je výkonem člověka, kdybychom to přijali. To je například to *tertium*. To neříkám, že tomu tak je. V tom našem pojetí ovšem víra znamená něco jiného. ...

[OD CCA 26:00] ...

...

[35:15] A teď komentář k tomuhle. Po mém soudu je Heideggerovo uvedení do tématu zavádějící. V podstatě se vůbec nedotkl tématu, co to je víra, a jen velmi málo se dotkl toho, co to je myšlení.

...

To, co tady demonstroval Heidegger, vypadá jako šité na téma víra. Zatím to je obecně platné. Naproti tomu my vlastně máme důvod...

KONEC STRANY A

STRANA B

[0:00] ... které my známe a kterého jsme schopni a které je vždycky tak tím proreflektovaným myšlením, to jest myšlením o myšlení – jestli tím se vůbec můžeme nějakým způsobem dostat k tomu, že to myšlení je zároveň myšlením o víře, uvažováním o víře. Tak to je tedy jedna věc: ten problém vidíme úplně jinde. A to není vše.

Jestliže je téma stanoveno jako vztah víry a myšlení a pokud nezůstaneme v zajetí zjednodušeného pojetí, které automaticky redukuje vztah mezi vírou a myšlením na vztah myšlení k víře, to jest navíc na myšlenkový vztah myšlení k víře, což není zase tak úplně samozřejmé. V moderní době, kdy se rozlišuje u myšlení to, co je míněno a co není míněno a co eventuelně to myšlení táhne, tlačí, aniž jsme si toho vědomi,

tedy to nevědomé - Tedy jestliže téma je stanoveno jako vztah myšlení a víry a nezůstává v zajetí zjednodušení... pak musí být myšlení otevřeno možnému vztahu... musí být otevřeno možnosti nebo možnému vztahu víry k myšlení, nejenom myšlení k víře. To je ta otázka. Když mluvíme o vztahu „víra a myšlení“, tak to nemůžeme redukovat na jednostranný vztah myšlení k víře... Nýbrž my se musíme otevřít té možnosti, že víra jakožto víra je schopna vztahu k myšlení, a to víra, která není myšlením. Ovšem to, že víra není myšlením, to tady nikdo nepředpokládá - v celé té diskusi, jak se ukáže. To je ovšem přesně to, co my tady v semináři tvrdíme.

[3:23] Tedy je třeba připustit tu možnost, že víra se vztahuje k myšlení. A tento vztah že není jenom vztahem pouze v našich myšlenkách, tak jako třeba můžeme dát do vztahu tenhle stůl a stůl někde v jiné místnosti nebo v jiném bytě... Ty stoly nejsou v žádném vztahu, to my je do toho vztahu dáváme. Právě tak můžeme zvolit dva jiné předměty... a přitom se s ničím nehne. Takovýhle vztah nemáme na mysli. My máme na mysli vztah, který je efektivní, který se realizuje z jedné strany aktivně vůči tomu partneru. To jest nám jde o vztah efektivní, ve skutek přecházející... Skutečnost česky je to, co vede ke skutku. To jest my se tážeme po skutečném vztahu, který vede ke skutku... ve skutek přechází.

[5:13] Pochopitelně také u myšlení můžeme mluvit o skutku. Myšlení se uskutečňuje tím, že efektivně provádí to, čím je.

[Jana Hejdánková] ...

[Hejdánek] Budu končit, už poslední bod. Trochu se mi to protáhlo.

[5:34] Tak my jsme tady vždycky říkali, že reflexe je vždy reflexí nějaké akce. A že tou reflektovanou akcí může být v některých případech také reflexe jakožto akce, aktivita svého druhu. To znamená, že reflektovanou akcí může být myšlení. Téma vztahu mezi vírou a myšlením musí být tedy chápáno ne pouze ve smyslu reflexe toho, jak myslíme o víře - to není plně vyčerpané téma, vztah mezi vírou a myšlením není plně vyčerpan tím, když probíráme to, jak myšlení myslí o víře. Nýbrž do toho tématu také patří a zejména tam patří reflexe samotné víry. Přičemž reflexe víry je něco jiného, než že myšlení učiní víru svým tématem. Myšlení může učinit víru svým tématem teprve na základě reflexe víry. Reflexi víry je třeba chápat jako akt, jako čin. Čin myšlení a čin víry. Anebo - to je právě otázka, jak pojmem víru - anebo jestliže nemůžeme vztah myšlení k víře chápat kromě toho, že může být předmětem, tématem myšlení, což může být cokoliv jiného, není to specifické pro víru - ale pokud je tu možnost, aby myšlení reflektovalo víru, pak ta víra musí být jakási aktivita. Pokud se ukáže, že není nebo že to tak nepojímáme, pak tedy by šlo o reflexi nějaké jiné akce - nějaké akce, která je co nejúže spjata s vírou. Pak by tedy bylo

možné, aby myšlení se vztahovalo k víře způsobem, který je odlišný od toho, jak se může vztahovat k čemukoli a který je specifický k tomu, jak se myšlení vztahuje k nějaké předchozí akci, to jest jako reflexe. Je rozdíl mezi tím, když myšlení tematizuje nějakou věc a když se k ní vztahuje jako reflexe. Nemůžeme reflektovat stůl, ale můžeme reflektovat, jak jsme ten stůl vyrobili, abychom příště vyrobili lépe.

[9:26] To je tedy jedna věc. A tu druhou jsme říkali vlastně předtím, teď to jen připomínám. A teď je ještě otázka, jak víra ze své strany může ovlivnit to, jak myšlení reflektuje víru. To patří k věci, protože zatímco myšlení, které tematizuje víru, si vytváří jakýsi myšlenkový model toho, co je víra - a to je velmi problematické, protože víra v našem pojetí je pochopena takovým způsobem, že se právě nemůže stát intencionálním předmětem, tedy to je jaksi taky na okraji - Tak v případě, že myšlení reflektuje nějakou akci, tak to je něco jiného, než když ji učiní svým tématem. A znamená to vždy, že to myšlení nějakým způsobem participuje na strukturovanosti té akce, kterou reflektuje. Jinými slovy: to myšlení je vedeno v duchu té akce. Ta akce ovlivňuje svou reflexi. A to je právě ta eventualita, že by se víra mohla taky aktivně vztahovat k myšlení. Zejména k myšlení, které je reflexí víry.

[11:16] No, je to poněkud - mně je to jasné, že je to poněkud složité, ale zdálo se mi, že je to docela dobrá věc, abychom si připomněli, že téma, kterým se zabýváme, že je velmi nesnadné i pro takové lidi jako Heidegger, a dokonce ti teologové, kteří s ním pak diskutují. Že to je téma, které zůstává hluboce nevyjasněné, po mnoha stránkách. A tím pádem každý takový pokus, který není jen tak odříkáním něčeho už uzavřeného, nýbrž v diskusi se otevírají vždy nové perspektivy, každý takový pokus může být pro nás zajímavý, i když z našeho hlediska třeba není nejšťastnější. Přesto se může ukázat jako produktivní. Takže tím končíme.

[12:22 PAUZA]

[?] ... Ale abych to zjednodušil... Co Heidegger chce, to je jasné... Ale co uniklo těm teologům? Znamená to, že oni si samozřejmě mysleli, že víra je myšlení?

[Hejdánek] Ano, někteří to tam potom výslovně říkají nebo připouštějí v diskusi... To je skutečně na pováženou...

[?] ...

[Hejdánek] Fuchs tam má jednu formulaci, která ovšem jenom náznakem ukazuje dál, když říká, že ve víře nejde o zákony, nýbrž o činy - „geht es nicht um die Gesetze, sondern um die Erga“. Tedy to, že víra jde o erga. Ale v jakém vztahu je víra k těm činům, k těm výkonům, to se tam nemluví. Ale jinak v souvislosti se nezdá, že by tam měl nějak zvláštní -

Například ten Hans říká: ... Jestliže víra je také – a to diskutuje, navazuje na diskusi, čili to už bylo řečeno předtím – jestliže víra je jakési porozumění, musí nám dávat také kontext toho porozumění. Čímž říká, že není jen porozumění víře, nýbrž že si rozumí v určitém kontextu. ... Což pochopitelně je doklad toho, že víra je chápána jako myšlení, chápání, rozumění. No a dále tedy tady třeba – jo, tohle je Heidegger, který to do nich hustí... Že jim klade takovou otázku... „Jaký charakter má myšlení, jímž myslí víra?“ To je nejasná formulace, která může být interpretována tak, že věřící člověk myslí... To je nevyjasněné, ale předkládá to takhle... Ten Schmidthal (?) říká: v něm, to jest ve víře spočívá nebo je integrován, zahrnut poukaz a zpětné odvolání na dějinné zjevení. Ale toto zjevení stojí v protikladu, protivě k metafyzické pojmovosti. Čili: ve víře podle Schmidthala ... je odkaz nebo poukaz a zpětný poukaz na dějinné zjevení. To je tedy zas další doklad, který je v rozporu s tím, co tady bereme. Tam Ježíš mluví třeba o víře té Samaritánky nebo o víře Jairově nebo o víře já nevím koho, kde vůbec nebylo možno předpokládat poukaz k zjevení, poněvadž o tom ti lidé vůbec nevěděli. Byl tam vztah k Ježíšovi, obrátili se na něj, ale předpokládat, že nějaký římský setník se vztahuje ke zjevení, to je nonsens. ... Takže takových dokladů je tady celá řada a ani jeden z těch teologů tam necítí nějakou důležitou záležitost... Prostě to tak nějak polykají, jako kdyby o nic nešlo. Berou to, že víra je myšlení, a nevidí v tom problém.

[20:33] Jediný Heidegger tam najednou zapojil věc, kterou měl říct spíš nějaký teolog, že víra bytostně určuje Dasein, lidský pobyt. Jedině u Heideggera.

[?] Znamená to, že taky bytostně určuje myšlení?

[Hejdánek] Tím eo ipso... Je to opravdu dokument takové strašlivé nevyjasněnosti. Člověk z toho má dojem, že jakmile ti teologové vypadnou z té své recitace, tak že jsou ve strašných nesnázích, a ani o tom nevědí. A jsou to tedy postavy první kategorie.

[?] Kdo je to ta Dorothea Seele?

[Hejdánek] Dorothea Seele je taková laická myslitelkyně nebo jak by se to řeklo, která někdy počátkem 60. let se stala slavnou – Jak se jmenovala ta knížka? No prostě jsem blbej, to teď nevím... Oblétlo to celý svět, tím se stala slavnou. Pak napsala ještě dvě další věci, které se hodně četly, i když byly slabší... Takovým neotřelým způsobem říkala věci, které zase takový objev nebyly, ale dovedla to říkat takovým způsobem, že to lidi brali.

[23:32] Je to takové hodně teologické, přestože je laik. V podstatě je to v té době, kdy byl slavný Robinson, co napsal... *Honest to God, Čestně o Bohu*. V podstatě navázání na Bonhoeffera. V téhle době ona se pokusila

o takový civilní výklad. Jenže zatímco ten biskup dovedl být hodně civilní, tak ona jako laik tam teologizuje daleko víc, než to teologové dělají. To patří k věci – laik, když má být opravdový laik a říkat něco k věci jako laik, tak málokdo to dokáže. ... Mluvilo se o tom nescíslněkrát... Mám dojem, že tu recenzi psal Bula tenkrát nebo Trusina...

[25:28] [?] ...

[Hejdánek] Ne předmět, nýbrž když reflektujeme akci. ... A když myslíme předmět, tak to neplatí. Poněvadž myslet předmět, to znamená vytvořit myšlenkový model, konstituovat intencionální předmět. A nevím, jak dalece může intencionální předmět ovlivňovat myšlení. Jedině tak, že na něm poznáváte, co je, a to není ovlivňování myšlení. To jest když konstituujete pomocí pojmu trojúhelníka obrazec trojúhelníka, tak vy nevíte, jaké všechny vlastnosti ten trojúhelník má, dodatečně to na té konstrukci můžete poznávat, ale to, jak to poznáváte, to není způsob, jak ten trojúhelník ovlivňuje myšlení. Nýbrž to je jenom suchá logika, která se ukazuje skrze... Vy nevíte jenom původně, co všecko a jaké vlastnosti kolem toho platí, ale to neznámá, že ten trojúhelník něco ovlivní. Kdežto aktivita skutečně ovlivňuje reflexi, která je reflexí té aktivity. Já teď nevím, jestli se nebráním zbytečně, jestli jste mířil tímhle směrem... nebo jestli jenom šlo o nepřesnost...

[27:30] [?] Šlo vlastně jenom o to...

[Hejdánek] Ta vazba určitě platí, poněvadž myšlení je aktivita...

[?] ...

[Hejdánek] ... Nemáme v ruce nic, co bychom přiložili jako měřítko... To se prodíráme furt houštinami. Jenomže nám se to zdá někdy samozřejmé, protože jsme se to naučili od malička od dospělých... Filosofie napadá každou samozřejmost, ukazuje ji zblízka... To ještě neznámá, že je vadná, ale musíme ji zkontrolovat... Když nevíme, proč to tak je, tak je třeba to zkontrolovat...

[30:40] [?] Vy jste řekl, že reflektovat lze pouze aktivitu... Jak definujete tedy reflexi? Potom bych tedy rád věděl, jak může nevěřící člověk reflektovat víru.

[Hejdánek] No nemůže. Vy se do některých věcí můžete vmyslet. Například když pozorujete truhláře, když dělá... no tak vy to nemusíte dělat sám, a přesto to můžete reflektovat, jedině díky tomu, že se jakoby vžíváte do té jeho aktivity, jako kdybyste to dělal vy, jak ho pozorujete...

[?] ...

[Hejdánek] Nemůžete, poněvadž do toho se nelze vžít. To buď je, nebo není.

[?] ...

[Hejdánek] ... Když říkáte o víře, že to je něco subjektivního, tak mluvíte o něčem jiném než o víře, jak tady o ní mluvíme my...

[?] ...

[Hejdánek] ...

[?] ...

[Hejdánek] ... Víra: ... máme na mysli vztah subjektu jakožto pravého jsoucna ... k ryzí nepředmětnosti. To jest vztah, který vlastně vybočuje... z vnitrosvětského rámce. Každá událost začíná mimosvětsky a teprve se do světa prolamuje a z toho světa si bere materiál k vlastní výstavbě. Tohle zakotvení v ryzí nepředmětnosti je cosi, co musíme pojmově nějak zvládnout. ... Když mluvíme o víře... ve smyslu kosmickém, víra jako kosmický faktor, to jest něco z tohoto vztahu v primitivních, jednoduchých podobách najdeme všude, kde najdeme pravá jsoucna. To jest: můžeme mluvit o víře u mravenců v tom našem smyslu. ... Ale co není subjektivní, je vztah každé události, která má počátek, průběh a konec, k ryzí nepředmětnosti. Začíná jako nepředmětná a její dění je zpředměťování toho nepředmětného. Každá skutečná událost pramení z ryzí nepředmětnosti. A tento vztah k té ryzí nepředmětnosti chceme odhalit na různých úrovních. Čili nejde nám jen o to, jak se člověk může vztáhnout k ryzí nepředmětnosti. U člověka to je možné jen v reflexi, poněvadž svým počátkem to člověk nedovede. ... Člověk se může k ryzí nepředmětnosti vztáhnout k reflexi, to jest že odstoupí od sebe. To další, co následuje, to už není jeho aktivita, to už není akce, to je pouhá otevřenost, kdy se staví do postoje, že se dává k dispozici, naslouchá a je ochoten poslechnout. Ale tahleta struktura je v zásadě analogická ... s podobnými případy na všech nižších úrovních až k té nejnižší. Čili tomuhle říkáme víra. Na tom není vůbec nic subjektivního.

[45:45] Koncepce je pochopitelně subjektivní. Ale ta koncepce míní něco, co je nesubjektivní. Čili vy můžete tu koncepci odmítnout, ale ne říkat, že ta víra je subjektivní. ... My ji míníme jako něco nesubjektivního.

[Jana Hejdánková] ...

[Hejdánek] ... Vžít se do truhláře je možné díky tomu, že máme společný předmět. Kdežto vžít se do někoho, kdo věří, by znamenalo mít společný nepředmět.

KONEC STRANY B

KONEC KAZETY 1

KAZETA 2

STRANA A

[0:00] To je prostě dané tímhle tím. Navíc je tady ještě důležitá jedna věc, že pokud takhle chápeme víru, tak potom někdo může říkat, že je ateista, může říkat, že nevěří, a my mu tohle subjektivní domněnky můžeme nechat. ... Prostě a dobře, evropský člověk, pokud není duševně nemocný, tak věří. To je kulturní záležitost, to vůbec není otázka nějakého vypjetí ducha nebo duše, je to kulturní záležitost. ... Před námi je naše budoucnost a minulost je za našimi zády. Už tahleta formální záležitost je dokladem toho, že všichni věří. Poněvadž víra je opakem mytické orientovanosti archaického člověka na minulost... a ten měl před sebou ty pravzory. ... Skutečně ta perspektiva toho archaického člověka byla jiná než naše. Evropský člověk a Evropou poznamenaný člověk i mimo Evropu, Rusko, Čína díky marxismu... Tahleta orientovanost na budoucnost, to je jedna z hlavních strukturálních charakteristik víry. Není jediná, a proto víru nelze na tohle redukovat. Tisíckrát může někdo říkat, že nevěří, a je to blbost... Evropský člověk zná zvláštní typ duševní nemoci, která je způsobena otřesem nebo ztrátou této orientovanosti do budoucnosti. A to se léčí tím, že se lidem dávají tabletky. To je způsob moderní psychiatrie, jak se vyrovnávat s takovou kulturní záležitostí.

[4:30] **[Jana Hejdánková]** ...

[Hejdánek] Jistě, jenomže to je jiná víra. To je na jiné úrovni.

[Jana Hejdánková] ...

[Hejdánek] Na vysoké úrovni, to jest na evropské úrovni se víra stává čímisi specificky novým proti tomu, čím byla až do té doby. Zatímco do té doby fungovala bez reflexe, tak v této tradici je reflektována.

[Jana Hejdánková] ...

[Hejdánek] ... Jestliže mluvíme o mytologickém způsobu života nebo o způsobu života v mýtu, tak to považujeme za určitou etapu kulturního vývoje lidstva, člověka. A teď co je na tom důležité: Mýtus není blbost, to říkám pořád, ale má v sobě cosi, co je v rozporu s bytostným určením člověka a s bytostným určením všech možných subjektů i nižších, než je člověk. Proto se to překonání mýtu nemohlo odbýt bez tvrdého zápasení, polemik. Protože mýtus představoval nebezpečí, že člověk vypadne z té orientovanosti víry. Totiž ta orientovanost na nové je třeba v živočišné říši přítomna takovým nenápadným způsobem, který dovoluje učencům typu Darwina to strčit do jednoho pytle nazvaného „náhoda“. To, že se život za

tři miliardy let vyvíjí ke stavům stále méně pravděpodobným, se nedá udržitelně vyložit jako výsledek náhody nebo nesmírné série náhod, což dělá darwinismus. Prostě vývoj má dvě hlavní *vis motrix*, hnací síly. Jedna je náhoda, nahodilý rozptyl odchylek, a druhá je přirozený výběr.

[9:04] To je určitá interpretace skutečnosti, kterou my interpretujeme jinak..., totiž ve smyslu toho, čemu Teilhard říkal ortogeneze. Prostě existují jakési rozsáhlé strukturální rozvrhy příštích vývojų takříkajíc. Teilhard to dokazoval na příkladu analogického vývoje živočichů na starém kontinentu a v Austrálii, kde se vyvinuly - ne že by tam původně byly, ale vyvinuly se - analogické čeledi, druhy, rody. Až na to, že tam chybí jeden velký vynález, který se odehrál ve starém světě, totiž vynález placenty. ... Prostě tam nedošlo k tomu vynálezu. Takže všichni tam zůstali s tím starým vynálezem, ve starém světě překonaném, totiž vakem. Vyvinuly se tam myši, ale jsou to všechno vakomyši, vyvinuly se tam veverky, ale všechno jsou to vakoveverky.

[11:15] Čili Teilhard ukazuje, že je nonsens mluvit o tom, že jde o nahodilé mutace a přirozený výběr. Ten přirozený výběr musel nutně být jiné povahy v té Austrálii, která se oddělila natolik, že nebyl kontakt, ten přirozený výběr tam musel být jiného typu než ve starém světě. O mutaci je možné mluvit, že je náhoda, že tam nedošlo k tomu vynálezu. Jenomže je možné považovat vynález placenty za nějakou drobnou, nahodilou mutaci? Vždyť to je obrovský projekt! To není drobná odchylka, to je úplně jiný projekt. Tam k tomu projektu nedošlo, ale to není malá mutace, k níž nedošlo. Tam nedošlo k obrovské sérii mutací, které jsou dohromady sevřené jakýmsi projektem - to je strašně antropomorfské, říkat „projekt“, ale jak tomu máme říct? Prostě je to jakýsi velmi komplikovaný rozvrh. A ten se tam neuskutečnil. Proč, to je věc diskuse. Ale pravda je, že celá řada jiných, velikých dlouhodobých projektů se tam uskutečnila, a ty jsou analogické jako tady. Čili není to tak, že by byl jediný projekt, a buď se uskuteční, nebo ne. Čili my musíme s tímhle nějak počítat. A jak ty projekty vznikají, kde se berou - odpověď je závislá na tom, jestli se nějak naučíme nějakým způsobem pracovat s tím zakotvením v ryzí nepředmětnosti.

[13:42] Po mém soudu ty projekty nemůžeme ztotožnit s ničím, co tu je. To má charakter jakési nepředmětné výzvy. I pro ty organismy. Čili taky pro ty mravence. Mravenci, kteří takříkajíc ztratí víru, tak prostě zůstanou na miliony let bez víry. Takové případy jsou.

[14:10] **[Jana Hejdánková]** ...

[Hejdánek] No a teď tedy, co je u zvířat nápadné, je ta jejich schopnost a tendence k rekurencím. Tendence opakovat to, co už tu je. Když pozorujete zvířata, nejlépe domácí nebo malé děti, tak vidíte, jak se v nich

sváří dvojí tendence. Jednak rozšiřovat pořád bohatost kontaktů s okolím, zkoušet nové triky – takzvané zlobení, třeba u dětí, u zvířat, u psů. Pes zkusí ráno dvěma packami vlézt vám do postele a olíznout vás. A když ho necháte, tak druhý den už tam bude čtyřmi packami a třetí den už bude chrápat vedle vás, a vy o tom nebudete vědět. Tedy on rozšiřuje své možnosti. Ale na druhé straně, když mu to jednou dovolíte, tak strašně těžko ho přesvědčíte, aby to už nikdy nedělal. Prostě jednou to dovolíte, a už je to povolené, už je to zabudované, už je to rutina, a už tam bude pokaždé... Pes nemá rád a nerozumí, proč když může jednou, proč nemůže jindy. A když nejste důslední, tak toho psa zkazíte. Pes se kazí nejlíp, když jednáte podle nálady – jednou mu něco nepovolíte, podruhé mu to povolíte, jednou si ho nevšimnete, podruhé ho trestáte a tak dál. Tím zkazíte psa. Totéž platí s dětmi, jenomže to je o něco komplikovanější a navíc nejde o to skopat děti do krychličky, aby všecy byly stejné a reagovaly na všecko stejně. Nýbrž děti je třeba naučit, že si mají dobývat možnost dělat něco nového, ale že to není zadarmo, že to není jenom, co jim napadne. Že si to musejí promyslet a tak dále. Proto je třeba je trestat, držet u toho, co mají... nějakou rutinu musejí mít, základ musejí mít ekonomizovaný a tak dál, aby byly uvolněné vyšší funkce. Poněvadž jinak se ta tvořivost vybijí na těch blbostech. V těch blbostech musí být pořádek, tam musí být vojna, aby se uvolnily vyšší funkce.

[17:18] Ale to je jiná záležitost. Důležité je, když to pozorujete, jak ta tendence, když se něco už jednou povede, tak se to zabuduje do rutiny. Ta schopnost rutinizovat věci je obrovská. Vy víte, jak se dělají ty pokusy s myšmi, jak se pustí do labyrintu... Když už je tam pustily podruhé, tak už se vůbec nemátly a běžely nejkratší cestou... a běžely rovnou k tomu cíli, k žrádlu. Záleží to samozřejmě na tvorě... Když se pustí žížala do trubice T... Takže souvisí to s tou účelivostí, se schopností se přiučit něčemu novému. Ta žížala prostě to nové takřka není schopna hledat, natož najít. Kdežto ta myš to hledá. Ale ta tendence rutinizovat to, co se ukáže jako úspěšné nebo žádoucí, je obrovitá. Ale samozřejmě to platí všeobecně, absolutizovat to, obrátit se zády k minulosti znamená začít žít naprosto primitivně. Zase se to nesmí přehánět.

[19:40] Bergson velice dobře ukazuje, jak něco nového můžete udělat jedině na základě starého. To jest: možnosti otevřít se novému nebo vynalézt něco nového se zvětšují spolu s tím, čemu všemu jste se naučili z toho starého. Není to tak, že se prostě k tomu starému obrátím zády a začnu dělat něco nového. Potom to nové je zcela bezpečně staré. Jakmile začínáme od začátku, tak začínáme tím nejstarším. Takže tohle je ta dialektika téhle záležitosti. Ale je něco jiného vstřebávat do sebe rutiny za účelem uvolnění vyšších funkcí k něčemu novému a je něco jiného obávat se každého nového jako nebezpečného, protože nevíme, kam nás může přivést.

[20:55] **[Jana Hejdánková]** ...

[Hejdánek] Ale vždyť to vykládám. Prostě mytický člověk se bojí té novosti. A čím je ten život komplikovanější... Lidské situace jsou tak komplikované, že instinkty neposkytují řešení a nechávají ho napospas rozpakům a nejistotě. A člověk řeší tu situaci tím, že rutinizuje, stereotypizuje své odpovědi. Typizuje je povídáním, zpřítomňuje situaci, identifikuje se s ní - dívá se na situaci, v níž je, prizmatem toho zpřítomněného archetypu té situaci kdysi již nastavší, a tím pádem má řešení... Pokud to zcela neklapne, tak on to neví... Takže jediný výsledek je třeba, že se mu to nepodaří. Ale on nepozná, že byl nepřiměřený.

[22:52] A on skutečně prožívá neurózu z toho, že se dostane do situace a nezná východisko. A on tu neuróza řeší tím, že se obrací ke starému dobrému... Tím je zablokována cesta mentální, myšlenkové a duchovní emancipace člověka. Prostě archetypický nebo archaický člověk, který žije ve světě mýtu, nemůže rozvinout svou osobitost a osobnost. Čili to je zablokovaná záležitost. Dočasně plní určitou funkci, protože ten šok z komplikovanosti lidských situací je obrovitý a je pochopitelné, že tam muselo něco fungovat jako nějaké uklidňovadlo. Mýty fungovaly jako uklidňovadlo. Ale to mohlo fungovat jen do jisté míry, poněvadž ta komplikovanost rostla a mýty s tím nemohly držet krok. Jenom se podívejte na homérské mýty - to je zoufalá záležitost... Prostě ten mýtus se ukázal zrovna tak neschopný jako předtím ten instinkt. No a tudíž řešení bylo nebát se té budoucnosti, ale na základě určitých rutinizovaných primárních nebo nižších funkcí s takovou odvahou a nadějí jít do budoucnosti nazdařbůh. Zkouškou a omylem. Nebát se zkoušky a omylu. Archaický člověk se bál zkoušky a omylu.

[25:40] Kdežto tahle tábaře ze zkoušky a omylu, strach ze zkoušky a omylu, ten není u zvířat. Oni nemají strach z nové situace. Oni, když je situace komplikovaná a instinkty jim nestačí, tak se octnou v takové nejistotě, ale neděsí se toho dopředu, protože to nereflektují. Kdežto člověk to dělá... Vzniká jakýsi nový svět, svět kultu a rituálu. To je důležitá věc, protože zároveň to znamená, že člověk žije v jiném světě, než je to jeho osvětí... Už to, že začne mluvit, ho najednou přivádí do nového světa... Rituály a kultury - včetně řeči - jsou vstupem do nového světa... Jenomže ten svět je třeba zbavit toho nefunkčního. Z mýtu udělat logos, což udělali Řekové...

[27:20] Přetáhli jsme moc? Nepřetáhli - ještě pokud máte, tak můžete... Není to tak nejhorší...

[?] ...

[Hejdánek] ... Taky jsem nechtěl dneska řešit, jestli víra je aktivita, nebo není. Poněvadž to musíme vyšetřit. ... Pořád ještě nevíme – Jestli je víra aktivita, tak to znamená, že člověk je schopen se nějak aktivně chopit, uchopit ryzí nepředmětnosti. No ale to jsme zproblematizovali před prázdninami... Sice jistá aktivita na straně člověka je nezbytná, ale ta musí vést k otevřenosti, nikoli k uchopení. No a co to je tedy ta aktivita víry? Je možná? ... My si tady taky jednou ocitujeme Rádla, který v Dějinách filosofie se pokouší na dvou nebo třech místech myšlenkově vyjasnit, co to je víra. A i když tam hovoří na začátku „upadlá homérská víra“, tak v kapitole o Ježíšovi má pozoruhodné formulace, z nichž asi nejlepší je: „víra je nakloněnost k činu“. To je dost pozoruhodná formulace, ke které se budeme vracet, protože je to lepší, než že víra je čin. A zároveň ten čin s tím nějak musí hrát, není to něco zcela pasivního. Tradiční dogmatická formule je, že víra je dar boží. To znamená, že když je něco dar, tak je to něco, co přijímám hotové. Tak pokud bychom to interpretovali takhle, tak to je velice nešťastná záležitost. Samozřejmě se to dá interpretovat ještě jinak. Ta formulace sama ještě není neodržitelná, ale to, co nám na první pohled sugeruje, to je jistě neodržitelné.

[31:35] Prostě a dobře: my si musíme teď nějakým způsobem rozestavit ten problém tak, abychom našli zdůvodnitelnou cestu k rozhodnutí, zda vírou se člověk ze své situace vztahuje k nepředmětné skutečnosti, anebo zda víra je odpověď na oslovení nepředmětné skutečnosti. V obou případech by to byla aktivita, ale pokaždé jiné. Jednou to je aktivita, která je zaměřena k nepředmětné skutečnosti – to je ta aktivita uchopující, zmocňující se. A ta druhá, ta je zaměřena – vlastně má oslovení víry za sebou, už ten obrat má provedený v tom smyslu, že tedy je poslušna toho oslovení, a teď jde k tomu činu. Čili je to nakloněnost k činu, který je důsledkem vyslechnutí a poslechnutí onoho oslovení. To je dvojí různé chápání činu. A tohleto budeme muset rozlišovat. Ovšem když jsem to teď takhle řekl, tak už je předem jasné... No ale to nestačí jenom takhle říct, to se musí taky detailně provést, zdůvodnit, a to bude úkolem některého z příštích večerů.

[33:38 PŘEDĚL] [?] ...

[?] ...

[Hejdánek] ... Vždycky, když si postavíme své pozice, tak se vždy ukáže, že jsou nějaké předpoklady toho rozestavění. A my jsme vyšli z otázky, zda je možná filosofická reflexe víry nezávisle na theologické reflexi. To jest: vycházeli jsme v této formulaci z určitého předpokladu, který není všeobecně sdílený, ale u řady theologů je doložitelný, že theologie je chápána jako reflexe víry. Mimochodem ani jeden z těch marburských theologů, kteří tam diskutovali, na tomhleto kupodivu nestavěl. Škoda, bylo by to bývalo daleko lepší.

[36:05] No a teď: historicky je evidentní, že jednak religiozita je v rozkladu, jednak metafyzika je v rozkladu – to jsou dva kořeny theologie. Theologie jakožto myšlení o bohu je vázaná religiózně na pojem boha a jeho religiózní konotace, a za druhé, jako myšlení o bohu je vázaná na tradice pojmového myšlení, to jest na tradice onoho zpředmětňujícího myšlení, které pracuje s pojmy a intencionálními předměty. A boha chápe jako předmětné jsoucno. Když tohleto obojí je otřeseno, tak co zbývá z theologie? Theologie bez boha, poněvadž bůh je všeobecně náboženský pojem, nespécifický pro židovství a křesťanství, a naopak existují tradice v křesťanství pozapomenuté, proč je zakázáno si o Bohu dělat jakékoli obrazy, představy a tak. A za druhé, theologie bez metafyziky, bez předpokladu, vzatého z Platóna a zejména z Aristotela, absolutního nebo dokonalého jsoucna. Co zbude z theologie, která přijde o tyhle dva sloupy?

[38:04] No tak to je záležitost theologů, říkám já, ať oni se starají o svou vlastní krizi. Ale křesťanství je víc než jenom theologie. Křesťanství je určitá tradice, která má na svědomí celý evropský vývoj, s pozitivy i negativy. No a teď Evropa je v ohrožení... Evropané jsou povinni přemýšlet, co vlastně patří bytostně k té tradici. Má zaniknout celá ta tradice jen proto, že Evropané jsou k ničemu? Jestliže Démostenés ještě v poslední chvíli řečnil, aby přesvědčil Řeky, že se mají o něco snažit, tak dneska se na to můžeme vykašlat? ... Jestliže Evropu něco dělá Evropou, tak to je právě tahle novinka, ten vynález té důvěry v budoucnost. Je potřeba v téhle době něčeho víc než naučit se znovu důvěřovat budoucnosti, když víte, kdo se strachuje před zítřkem? A co to je ta důvěra v budoucnost? No to je víra. Čili jak je možná dneska víra? Je možná religiózně? Religiozita je v úpadku. A to, co přežívá a v různých vlnách zase narůstá, je velmi antipatické aspoň mně. Můžeme se opřít o nějakou metafyziku? Úplně rozložená. Už ani přírodní vědy na tu metafyziku nedají, a ty ji držely nejdéle – kromě theologie. No tak co? Jaká je tady disciplína jiná než filosofie, která by se o to mohla pokusit? Teď je otázka, jestli se o to může pokusit, aniž by si znemožnila řešení tím, že by navazovala na theologii, na religiozitu a na metafyziku. To jest aniž by byla onto-theologií, jak to formuluje Heidegger. Je možná dneska nějaká reflexe víry, která by uvolnila cestu nové, živé víře, aniž by jí házela religiózní, metafyzické a já nevím, jaké jiné klacky pod nohy?

[41:30] To je ta otázka, před kterou stojíme. A před touto otázkou nestojí jenom Evropa, protože Evropa přivedla do krize celý svět. No a to znamená: řešit tuto otázku pro sebe, to znamená řešit tuto otázku pro celý svět. Protože celý svět se rozložil, všechny tradice – buddhisti, ti nevypadají, že by měli nějakou zvláštní rezistenci. Konfucianismus, Lao'Č, to se všechno rozložilo... Jediné, co nám skýtá nějakou naději, že by mohlo pomoci, je ta evropská tradice, a ta je v děsivé krizi. Čili tohle je situace, v níž a z níž se

pouštíme do toho problému, do kterého jsme se pustili. To je celková strategie. Ovšem jenom ta nám nepomůže. My to musíme detailně vypracovat. Jinak celkové strategie - těch má zejména po boji každý... Aby to fungovalo, aby to zvítězilo - to je asi kontext, proč se tím zabýváme. V žádném případě bych se neodvážil - to se ještě vrátím k té Vaší námitce o té subjektivitě - v žádném případě bych se neodvážil takovýhle velký úkol řešit nějakou subjektivitou. To mně věřte, že sám sobě bych si připadal směšný, nejenom těm druhým. Tak tím bychom mohli skončit.

KONEC STRANY A

STRANA B

PRÁZDNÁ STRANA

KONEC STRANY B

KONEC KAZETY 2